

більш повному та економному використанню енергоресурсів суб'єктів господарювання вітчизняної економіки, зокрема підприємств видавничо-поліграфічного комплексу.

1. Микитюк О. М., Злотін О. З., Бровдій В. М. Екологія людини. — Харків : «ОВС», 2004. — 254 с. 2. <http://www.energiakozpont.hu>. 3. Kim J., Clarke J. A. The EnTrak System: Supporting Energy Action Planning via the Internet / CTBUH, 2004.

This paper is concerned with issues of application of information computing system for modern enterprises energy management. Improving this information computing system helps to increase of effectiveness of activity of business objects.

УДК 330.14.01

М. В. Сірик

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

СУТНІСТЬ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ ПОЛІГРАФІЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено сутність понять «основний капітал», «основні фонди», «основні засоби» поліграфічного підприємства з метою визначення ступеню їх тотожності. Визначено, що дані поняття не є синонімами, хоча й мають спільні риси.

Основний капітал, основні фонди, основні засоби, основні виробничі фонди, власний капітал, залучений капітал

В сучасній економічній літературі для визначення засобів праці найчастіше використовуються поняття «основні фонди», «основні засоби», «основний капітал», проте одностайної думки щодо визначень цих понять серед науковців немає. Незважаючи на велику кількість сучасних публікацій з проблеми визначень основних фондів, основних засобів та основного капіталу, питання розмежування цих понять стосовно поліграфічних підприємств висвітлено недостатньо.

Починаючи виробництво, необхідно володіти певною грошовою сумою, тобто мати капітал у грошовій формі [9, с. 11].

Вперше цілісне вчення про капітал створив А. Сміт у XVIII ст., згідно якого капітал — це надлишок виробництва за відшкодуванням витрат, що не споживається виробником, а спрямовується на розширення виробництва. На думку вченого, основною визначальною ознакою капіталу є здатність приносити дохід власнику, а цінність його визначається способом використання. Адам Сміт виділив такі складові елементи капіталу: а) засоби виробництва;

б) предмети праці (сировина та напівфабрикати); в) предмети споживання робітників. Видатний економіст розрізняв грошову, товарну та виробничу форми існування капіталу. Крім того, вивчаючи особливості функціонування капіталу на різних рівнях, він першим застосував поняття «постійний» та «оборотний» капітал [7]. А. Сміт включав до складу постійного (основного капіталу) машини та засоби праці, виробничі споруди, покращення землі, здобуті та корисні здібності всі членів суспільства [7, с. 294]

Жан-Батіст Сей визначає капітал як суму цінностей, за допомогою якої підтримується виробництво. На його думку, величина капіталу визначається його міною цінністю (капітал надає корисну послугу, забезпечуючи власника доходами). За визначенням ученого, капітал — це певні цінності та послуги, за участю яких створюється всякий новий дохід [17].

Д. Рікардо [15] та Дж. Ст. Мілль [10] у своїх працях поглибили ідеї А. Сміта, який відносив до складу капіталу будівлі, споруди, засоби виробництва, матеріали та засоби існування працюючих, приділяючи особливу увагу вивченню особливостей обігу капіталу у виробничій сфері. Він наголошував на необхідності виробничого споживання заощаджень, тобто використання їх у якості капіталу.

Поняття «капітал» найбільш глибоко проаналізував К. Маркс. Він розглядав сутність капіталу на основі вчення про додану вартість і підкреслював соціально-економічну сутність капіталу, ототожнюючи його з виробничими відносинами капіталістичного способу виробництва, коли капітал та праця відокремлені один від одного власністю на засоби виробництва. Капітал же представлено як згусток неоплаченої праці, що існує лише завдяки їй. За його баченням, капітал — не лише сам предмет, скільки деякі уречевлені виробничі відносини, що належать певній історичній суспільній формації, і надають цьому предмету специфічний суспільний характер. Видатний економіст розрізняв два види капіталу (постійний та змінний), що кардинально вирізняє його вчення серед інших. Цей розподіл пов'язаний із різною роллю частин капіталу в процесі створення доданої вартості. Сутнісна характеристика капіталу була фундаментально доповнена дослідженнями особливостей функціонування різних його форм.

Капітал представляється сучасною економічною наукою як абстрактна продуктивна сила, використання якої дає можливість збільшити майбутні блага. Тому будь-який елемент багатства, що приносить його власнику систематичний дохід протягом тривалого періоду часу може розглядатись як капітал. Такого визначення з деякими уточненнями дотримуються видатні представники неокласичного напрямку І. Фішер, Ф. Найт, А. Маршалл [12]. Тут капітал не обов'язково виступає у формі грошей. Наприклад, Дж. Хікс визначає капітал просто як сукупність товарів виробничого призначення [20]. Американські економісти (зокрема, Д. Хайман, П. Хейне, П. Самуельсон та ін.) визначають капітал як ресурс довготривалого використання, що створюється з метою виробництва більшої кількості товарів та послуг. При цьому в матеріальному плані капітал розглядається як машини, будівлі, споруди, переда-

вальні пристрої, запаси сировини та людський капітал. Сучасні вчені стверджують, що капітал є головним елементом процесу виробництва товарів і послуг, який може набувати різних форм [18, 19, 16].

Таким чином, основною рисою, що притаманна поняттю «капітал» є його здатність приносити майбутні економічні вигоди. Основний капітал розглядається західними економістами як сукупність засобів праці, що мають тривалий термін використання та беруть участь в процесі виробництва і переносять свою вартість на продукцію частинами в міру зношування.

В сучасній вітчизняній економічній літературі одночасно використовуються поняття «основний капітал», «основні фонди», «основні засоби». Одноставної думки щодо визначення цих понять та їхньої тотожності немає.

В Радянському Союзі категорію «капітал» розглядали як притаманну лише капіталістичному способу виробництва. На противагу капіталу в СРСР обґрунтовувалася категорія «фонди». Вважалося, що категорія «фонди» властива лише економічній системі, де існує державна власність на засоби праці як виробничого ресурсу довготривалого використання, де вони є власністю трудового колективу. Проте насправді засоби праці трудовому колективу не належали, а були загальнодержавною власністю, виступаючи у формі державного капіталу.

В Радянському Союзі спочатку основні фонди розглядалися, за визначенням Є. О. Іванова як «сукупність матеріально-речових цінностей, які багаторазово повністю і в незмінній натуральній формі застосовуються у виробничій та невиробничій сферах і поступово втрачають свою вартість» [5, с. 6]. Проте таке визначення було занадто широким, і тому вимагало уточнення. Згодом цей же вчений визначає основні виробничі фонди як «вартісний вираз засобів праці, що є продуктами праці, багаторазово беруть участь у виробничих процесах, поступово зношуються і в міру цього зносу переносять свою вартість на готову продукцію» [6, с. 4]. Порівняння цих двох визначень дає підстави стверджувати, що відбулося уточнення цього поняття, а також вказується на рух вартості засобів праці у процесі відтворення.

Вчений С. Ф. Покроковий стверджує, що «основні фонди — це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру спрацювання» [13].

Відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» до основних фондів відносяться засоби виробництва, які служать протягом тривалого періоду часу (більше одного року), переносячи свою вартість на продукцію поступово, частинами, протягом терміну служби та мають вартість більше 1000 грн. [4].

Таким чином, основними рисами, що притаманні поняттю «основні фонди» є:

- існування у вигляді засобів праці;
- тривалий термін використання;

- незмінна натуральна форма;
- перенесення вартості на вартість виготовленої продукції (наданих послуг);
- властивість зношуватись.

До складу основних фондів, згідно Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» належать будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, вартість капітального поліпшення землі, автомобільний транспорт та запасні частини до нього, меблі, побутові електронні, оптичні та електромеханічні прилади та інструменти, інше офісне обладнання, устаткування, ЕОМ та інші машини для автоматичного оброблення інформації, їх програмне забезпечення, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, телефони, мікрофони та рації. Таким чином, основні фонди можуть мати як матеріальну, так і нематеріальну форму, адже програмне забезпечення відноситься до складу нематеріальних активів.

Ототожнюють поняття «основні фонди» та «основний капітал» такі сучасні економісти, як М. Герасимчук, С. Мочерний та інші. На нашу думку ці поняття не є тотожними. Так, наприклад, до складу основних фондів не включені земельні ділянки, а нематеріальні активи включені лише частково.

Також в економічній літературі для позначення засобів праці застосовується поняття «основні засоби». Відповідно до П(С)БО 7 основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам, або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). В процесі використання об'єктів основних засобів економічні вигоди, що втілені у них, використовуються підприємством, в результаті чого зменшується балансова вартість основних засобів і це відображається шляхом нарахування амортизації. [14]. Отже, характерними рисами основних засобів є:

- наявність матеріальної форми;
- тривалий термін використання;
- здатність приносити економічні вигоди від їх використання;
- перенесення вартості на вартість виготовленої продукції (наданих послуг);
- властивість зношуватись.

Основні засоби включають: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди, передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, приладдя, інвентар (меблі); робоча і продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші основні засоби.

Поняття «основні засоби» також не можна ототожнювати з поняттям «основний капітал», оскільки, наприклад, основні засоби мають виключно матеріальну форму, і не можуть включати нематеріальні активи, які в сучасних умовах господарювання є невід'ємною частиною засобів виробництва.

В економічній літературі виділяють два підходи до визначення основного капіталу: він розглядається як сукупність засобів праці та як джерело їх формування.

Згідно другого підходу до основного капіталу відноситься та частина капіталу, яка авансується для придбання основних засобів (машин, обладнання, споруд, будівель, транспортних засобів тощо), нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів та інших необоротних активів. Але даний підхід не відповідає значенню і змісту показника «основний капітал», так як він характеризує джерела коштів, спрямованих на його створення.

Основний капітал на нашу думку — це активи підприємства, що використовуються ним для виробництва продукції, надання послуг, здійснення адміністративних і збутових функцій, термін використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він триваліший за рік). Оскільки речовим змістом основного капіталу є об'єкти, які поступово переносять свою вартість на створений продукт, дане визначення необхідно уточнити і доповнити словами «...і вартість яких поступово переноситься на створений продукт».

Речовим складом основного капіталу є основні засоби і нематеріальні активи. Нематеріальні активи підприємства видавничо-поліграфічної галузі займають незначну частину в структурі основного капіталу — менше 3 %. Це зазвичай комп'ютерні програми для здійснення додрукарських процесів, управління підприємством, об'єкти інтелектуальної власності.

Отже, ототожнювати поняття основних фондів, основного капіталу та основних засобів не можливо, оскільки, незважаючи на спільні риси, між ними існують певні відмінності.

1. Проведено дослідження сутнісного змісту понять «основний капітал», «основні фонди», «основні засоби».

2. Виявлено спільні та відмінні риси понять «основний капітал», «основні фонди», «основні засоби».

3. У подальшому є доцільним детальне дослідження поняття «основні засоби» поліграфічних підприємств, оскільки показника відповідного поняттю «основний капітал» у вітчизняній практиці не існує і для аналізу господарської діяльності підприємств використовуються дані бухгалтерського обліку.

1. Відтворення основних і оборотних фондів / М. Герасимчук, В. Бурлака, І. Галиця, О. Задорожна, С. Захарія, Л. Пан ; НАН України; Інститут економіки. — К. : Ін-т економіки НАН України, 2001. — С. 7. 2. Гуляєва Н. М. Управління формуванням та використанням основних фондів торговельного підприємства : навч. посіб. — К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2000. — С. 8. 3. Економіка та організація виробництва : Підручн. / За ред. В. Г. Герасимчука, А. Е. Розеншлентера. — К. : Знання, 2007. — 678 с. 4. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» [Електронний ресурс] // Спосіб доступу: <http://rada.gov.ua>. 5. Иванов Е. А. Воспроизводство и использование основных фондов. — М. : Экономика, 1968. — 215 с. 6. Иванов Е. А. Основные фонды: воспроизводство и повышение фондоотдачи. — М. : Знание, 1978. — 64 с. 7. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит ; пер. с англ. — М. : Эксмо, 2007. — 960 с. 8. Кантор Е. Л., Гинзбург А. И., Кантор В. Е. Основные фонды промышленных предприятий. — СПб. : Питер, 2002. — 240 с. 9. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства : навч.

посіб. / П. В. Круш, О. В. Клименко, В. І. Подвігіна, В. О. Гулевич. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 328 с. 10. Милль Дж. Основы политической экономии. — М. : Прогресс, 1980. — Т. 2. — 243 с. 11. Мочерний С. В., Устенко О. А. Основы економічної теорії : навч. посіб. — 3-є вид. — К. : Академія, 2009. — С. 207. 12. Основы экономической науки / А. Маршалл ; пер. с англ. — М. : Эксмо, 2008. — 832 с. 13. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручн. / С. Ф. Покропивний (ред.), М. Г. Грецак, В. М. Колот, А. П. Наливайко, В. М. Сай. — 2-е вид., перероб. та доп. — К. : КНЕУ, 2001. — 526 с. 14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] // Спосіб доступу: <http://rada.gov.ua>. 15. Рикардо Д. Основы политэкономии и налогового обложения. — Т. 1. — М. : Соцэкгиз, 1955. — 86 с. 16. Самуэльсон П. Економіка. / Пер. с англ. — М. : НПО «Алгон», 1992. 17. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй. Экономические софизмы. Экономические гармонии / Ф. Бастиа. — М. : Дело, 2000. — 232 с. 18. Хайман Д. Н. Современная микроэкономика: анализ и применение / Пер. с англ. — М. : Финансы и статистика, 1992. — Т. 1. — 284 с. 19. Хейне Пол. Экономический образ мышления. / Пер. с англ. Издание второе. — М. : Изд. «Дело» при участии изд. «Catallaxy», 1992. — 364 с. 20. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал : Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Р. М. Энтова. — М. : Издательская группа «Прогресс», 1993. — 488 с.

Исследована сутність понять «основной капитал», «основные фонды», «основные средства» полиграфического предприятия с целью определения степени их тождественности. Определено, что данные понятия не есть синонимами, хотя и имеют общие черты.

The essence of the term "fixed assets" printing company. Determined that there is no consensus among scientists about its value.

УДК 657.633.5

Є. В. Мних, С. В. Бардаш

Київський національний торговельно-економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ І ЕФЕКТ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ: ОНТОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СУТНОСТІ, СКЛАДУ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

У статті обґрунтовується підхід щодо визнання й подальшої ідентифікації ефекту та ефективності внутрішнього контролю на засадах його приналежності до основних функцій управління

Однією з проблем підвищення ефективності діяльності учасників відносин у сфері господарювання, які здійснюють господарську діяльність або виконують функції держави та мають створювати систему їх господарчого забезпечення, є формування системи інформаційного забезпечення прийняття рішень. Одним з інструментів забезпечення інформаційних запитів є запрова-